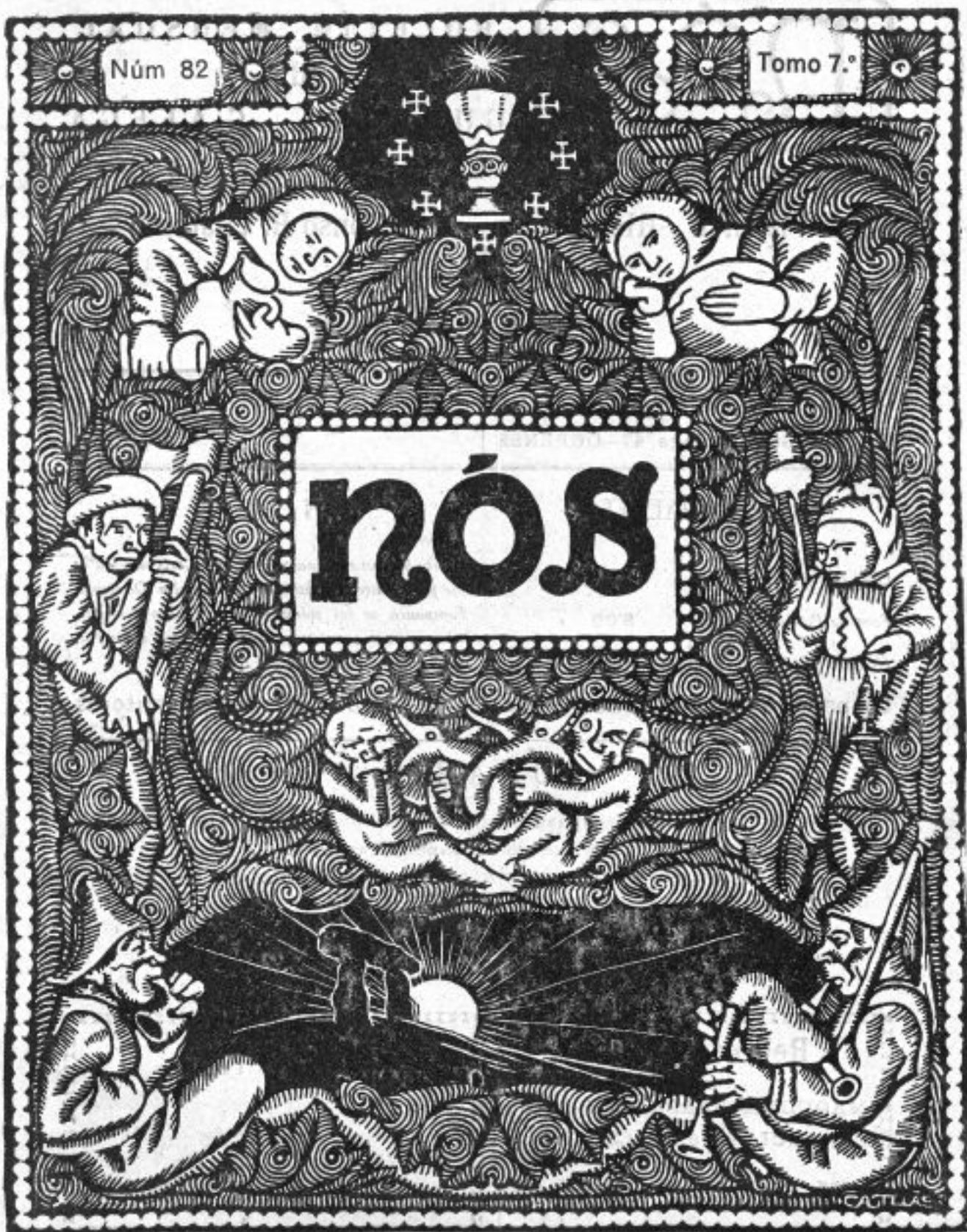

Núm 82

Tomo 7.º

nóis

BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Administrador
ANXEL CASAL

DIRECCIÓN E REDACCIÓN:

Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:

—A CRUÑA

ABONAMENTO

NOTA

Doce números, na Península 6'00 pesetas.

Fora da Península 8'00 .

Número solto 0'70 .

*Este boletín non publicará máis orixinais qu'os
que foran directamente solicitados pol-a Dirección.
Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emi-
tidos, a non ser dos que por non iren rubrados,
enténdense que son da Redacción.*

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

Temas en corazón (poesía), por BOUZA-BREY.
Cancioneiro da agulla, por ARMANDO COTARELO VALLEDOR.
Parábola dos catro mestres canteiros, por FILGUEIRA VALVERDE.
Roteiros lirescos - Allariz, por ALVARO DE LAS CASAS.
Da Alemaña, por VICENTE RISCO.
Os homes, os feitos as verbas, POL-A REDACCIÓN.

Reloxería ZENITH

MAQUINAS PARLANTES, DISCOS
AGULLAS e ACCESORIOS

M. CALVIÑO - Ourense

Vicente Risco

Abogado

Sanlo Domingo, 47-2.º

Ourense

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XII

Ourense 15 de Outono do 1930

Núm. 82

TEMAS EN CORAZÓN

Tascadoras do meu liño,
teño o corazón lizgairo
tascaredes amodiño.

Pranxideiras, a carpir;
teño o corazón lizgairo
e pódese durmir.

Cantadoras, a arrolar;
teño o corazón lizgairo
e adoita a se despertar.

—Acordade o voso brufdo,
que durmindo esté desperto
e desperto ande durmido—

Sementai, sementadores,
no meu corazón lizgairo
ventos de novos amores.

Bule, bule, amor leijado
que o meu corazón lizgairo
fugirache de contado.

Bule, bule, amor perdido...!
Que azo o corazón lizgairo
por prisarche de corrido!

BOUZA-BREY

Agosto-1930

CANCIOEIRO DA AGULLA

ENXERGADO CON DOAS DO POBO

POR ARMANDO COTARELO VALLEDOR

L I M I A R

Recollo aquí cento e unha cántigas populares de xastres e costureiras: 64 corresponden as costureiras, 31 ós xastres e 6 a entramos. Seguramente andan moitas mais de boca en boca, pero acaroar este asunto non é cousa de unha vez, como non-o é nos milenta asuntos semellantes.

Inda con sere tan cativo, o presente Cancioeiro dá mostras de todas as cras de cantos usados pol-o pobo: copras, cantares, triadas e muíñeiras. As veces as palabras costureiras e xastres veñen arronsadas pol-a rima; as veces apricaselle unha cántiga nascida pra outro argumento. Algunhas aparecen tecidas con versos alleos, quero decir, con versos correspondentes a outras cántigas, cousa adoitada pol-a musa aldeán. Nossos cantadores desartellan as copras segun lles peta e logo enxergan versos de aquí e de acolá para compoñer un cantar novo. Favorece semellante traballo a disposición bimembre de moitos cantos populares, onde os dous primeiros versos gardan certa independencia dos derradeiros.

No pé de cada copra poño as variantes que me son conocidas e os lugares onde se ato-

paron. Estes son; primeiramente, o pobo mesmo en longas esculcas por diversas campas durante moitos anos; despois as colleitas seguintes:

—BRAGA, Parnaso portugués moderno; Lisboa, 1877; 4.º (Parte III. Os Lyricos gallegos)

—Folk-Lore gallego (Biblioteca de las trad. pop. españolas, tomo IV) Sevilla, 1884; 8.º

—VALLADARES, Dicionario gallego-castellano; Santiago 1884; 4.º

—PÉREZ BALLESTEROS, Cancionero popular gallego; Madrid, 1886; 3 tomos en 8.º

—SACO Y ARCE, Literatura popular de Galicia (Bol. de la Comis. prov. de mon. de Orense, tomo IV) 1910 y siguientes.

—Cantares populares de Galicia. (Bol. de la R. Acad. Gallega; núm. 40) 1910 y siguientes.

—NORIEGA VARELA, Como falan os brañegos; A Cruña, Nós 1928; 8.º

Das 101 cántigas de este libríño teño por inéditas 18, pol-o menos non están nas colleitas avanditas.

Como queira que o Cancioeiro popular é un verdadeiro piago que de cote está arre-

crescendo, coido profitosos estos apurrimientos por cras ou por bisbarras, xa que o arrecadamento de todo el fáise laboura mui reza, imposible a un home soyo.

Xastres e costureiras son tipos interesantes da vida campesiña cotidián e interesantísimos na artística e social. Amos representan a espiritualidade da campia, onde o fallo trunfan, digan o que queiran os cantares, eles pol-o inxeño; elas pol-a gracia.

Unhos e outras atiran a imaxinación do pobo que sobre eles se exercita de cotío, cuasi sempre en trouleo ou bulra. Hai noutros países, Alemaña, poño por caso, gran literatura folk'órica en col de entramos oficios, do de xastre en especial. A visíbre afroancia galega contrasta co-a probeza de outras rexós da Península. O Cancioneiro popular portugués, publicado por Braga (Lisboa, 1911; 2 tomos en 4.º) non contén cantares de esta cras. En Andalucía corren algunhos de xastres e menos de costureiras, o revés de aquí (LAFUENTE ALCÁNTARA, Cancionero popular; Madrid, 1865; 2 tomos en 8.º); agora que o espírito ven a ser o mesmo pois de unhos e de outras rexouban por alá tamén.

Examinando o presente Cancioneiro hachamos que a primeira calidade que o peisín ve nas costureiras é a súa fermosura; de 64 cántigas, 20 chámanlles bonitas, señoritas, doadas, roxiñas, etc. Logo marca ben—demasiado ben sin dúbida—a súa facilidade en rescibir amoríos (14 cantares), de sere «amiguíñas dos mozos como as abellas da mel» (núm. 8); o seu vivir fida'go (7 copras) e seus melindros e mixiriques (6). Tres ou catro cántigas as notan de folgazanas, en troques de unha que as gaba por traballar (núm. 1) duas de cantadoras e tres de festiras, outra de mermurantes e unha soya de ladras (núm. 43).

Encol dos xastres aprendemos que a tacha

mais destacada e a de ladrós (5 cántigas), logo as de viles e mozeiros (4 cantares por cada) despois as de cobardes (3 copras), larpeiros, folgazás, sabidos—con 2 cantares por cada nota—e un pra os de frozos, arteiros, faladores e sarnosos (núm. 45).

Comparando agora unhas e outras castes de copras, vemos como, o revés de outros países, abundan muito mais as cántigas de costureiras (64 X 101) quizaves por sere compostas por elas mesmas.

Según é de supoñer, xastres e costureiras acaen en bastantes calidades, no sentir do Cancioneiro: amos valen pouco, amos son folgazás, frozos, lareteiros, sabidos e demasiado penzos os amoríos.

Outro enterés mui grande teñen estes tipos: o de difusores do pensamento popular. O seu oficio, que permite falar no traballo, dálles tergo e relanzo pra escoitar e contar adumia e como andan de casa en casa, veñen a sere importantísimos conservadores e transmisores da literatura folk'lórica. Por eso saben sempre moitos contos, lendas, refrans, cántigas, adiviñas e tradicións, sendo de vellos mui estimados pra distraer as noites de inverno.

Con todo, en razón dos seus mesmos oficios que son caseiros e non piden esforzo, por vivire desviados do trafego da eira e do eiro, pol-o ben que se lles dá a folganza; pol-a súa incrinación a aseñoritarase e pol-as mañas que empregan ou lles supoñen, son moralmente desdenados da peisanaxe, inda que recoñezan a comenencia de costureiras e alfayates. O certo é que, ou por mangas ou por faldas, toda esta ralea val mui pouco, según o Cancioneiro: nun real véndese xastre, costureira e trebellos de coser (núm. 75).

Muita semellanza de oficio e carácter hai entre xastres e costureiras e muita mais lles asina o pobo en contos e cántigas; emporeso, costureiras e xastres non xinzan, —icraro iquén é teu nemigo—Adiante está un cantar (núm. 74) que supoñe vintecinco xastres rapando unha costureira.

O xastre resulta de muito interés pr-o labrego excitando a súa curiosidade e así corren tantos contos deles, non pouco curiosos.

As bulras do alfayate fânse en moitos sitios: Bretaña, Gales, Escocia, Irlanda, todos países de a'cuña celta como Galicia. En Alemaña teñen tamén rica literatura popular na Edá Media. Prumas esgrevias escriben deles entre nós, tales que Lamas Carvajal, Picadillo, Rodríguez López, Vicente Risco e outros.

No folklore galego, o xastre aparece mariquileiro e medrán. Amostra sempre algo de feminino, según compre a súa labor de agullas e de tesoura. Son como medias entre home e muller, dándoselles, en xeneral, mui pouco aprecio.

Conoscín unha veila que o preguntarlle que era seu home, respondéume:

—Xastre, señor, con perdón de vostede.

O mesmo pares que se di (sauf votre respect) na Bretaña.

Esta pouca estimanza do xastre ven decrarada no dito «sete xastres fan un home» que recollen os cantares, núms. 78 e 79 e aínda se engade que esto é así nos anos de pan barato, pois nos de pan caro «o xastre perde mais das dúas terceiras partes do seu valor» (núm. 79). Semellante cousa dáse na Bretaña so'o que alí son nove os xastres precisos pr-o equilibrio.

A todo hai quen gane, hasta a refugallo. Con non seren homes os xastres (núm. 47), peor serán os peneireiros: «aínda que fose xastre; pero peneireiro, inon!» (núm. 86), di unha mabnamorada do Cancioeiro.

«Os xastres—escrebe Risco (Nós, núm. 29)—aparecen no folklore galego coma mui pillos e agudos, o mesmo nos ditos que nos feitos, dispostos sempre a faguer bu'ra da xente, a meterlle pegotas, a quedarse i'es por riba pol-a forza do inxenio, mañosos e dispostos para todo. Xa que non teñen for-

za pra turrar pol-a aixada, nin valentía pra lle faguer cara a un home, teñen, en troques discurso e agudeza, coma compensación, se cadra. Deles son as pilladas, as retesías, as copras picantes, etc.»

Velaiquí unha superioridade moral que os campesiños non estiman, anque a teman, como non estiman, pero temen, as arterias do volpe. O trunfo do inxenio sobre da forza, pol-o cal os xastres arellan a xente aproveitando na súa comenencia os intereses dos homes e a vanidade das mulleres.

Así aqueles alfayates que tallaron o manto al Rei no sustancioso conto de D. Xan Manuel (Conde Lucanor, ejem. 32); así o vice-xastre de que fala Picadillo (Mi historia política, 37) que lles tiña armada unha panterma as mozas—«¡ay que caray!»—o-o gallo dos xustillos.

As cántigas do pobo aldraxan os xastres podéndose tomar por remenescencia da Edade Media cando eran universalmente tidos en disprezo. Pensa Hersat de Villemarqué que deste xeito se amosa o desdén das razas guerreiras pol-o oficio mulleril e vida sedentaria dos xastres.

E tan mulleril, non somentes pol-a maneira de traballar sinon tamén pol-o mesmo traballo: os xastres de aldea fan vestidos de home e vestimentas de muller. Tal pasaba antronte en todas partes; os vellos libros de xastrería—todos mui raros—trán régulas e patróns pra cortar mantos, basquiñas, toucas e mais paxelos femeninos.

Das cras de alfayates fala o Cego de Ourens decindo:

«Non eran da caste do de Valiñas que co-sía de valde e puña a maiores as liñas, nin tampouco dos remendóns que andaban a secas botándolle unhas palas ós calzós dos veciños; eran xastres de lebradía que o mesmo facían traxes de homes que de mulleres, e tan feitos e dereitos saían das suas mans unha chaqueta, un chaleque y-us calzós de rizo que unha muradana y-un dengue» (LAMAS CAR-

VAJAL, As mulleres de Calvelo; Galicia Moderna, núm. 8)

E Rodríguez López así se esprica: (A malla; Gallegadas, 43)

«É é un xastre que en toda a redonda ten moito traballo.
e que dín que as meniñas engaña
por arte do diño.

Non hai outro que teña mais gracia,
nin mais avispado
pra ter sempre contos
que veñen o caso
nin que faga vestidos e dengues
mais riberetados»

Pol-o que toca a esto das rapazas habería moito que decir.

Estránanse os mozos dos trunfos dos alfayates. Eles soen sere desgachados, probes caseiros, mariquitas, e con eso... Debe haber «arte do diño». Non se decatán que a falta da brillante virilidade dos xastres está contrabalanceada pol-a pibela enlabiadora a que tan poucas mulleres resisten—Motivo de enxeza pr-os nugallóns desafortunados que pensan que todo ha de ser a paus—Empero, as nenas caen por engado e cando pasa, repúnanos a causa da mesma falla de masculinidade.

De outra parte, creo de min, que será como no muíño: mais o ruxir que a auga. Pol-o menos os xastres das cántigas, conténtanse con aproveitar as ocasiós que lles guínda seu oficio no aquel de tomar medidas pra dengues e muradanas. (núm. 68 e 84).

A parte de estas cousas de sicoloxía sexual, as tachas mais craras dos xastres son tres: cobardes, larpeiros e ladrós.

De froxos andan abondo enzoufados. Nas mallas fan cativa figura (núm. 4); entre sete non chegan a un home, o dobre compoñen un testigo e vintecínco fan falla par firmar un papel (núm. 78); témenlle a unha ran (núm. 101); fuxen de un rató (núm. 6) e, como as costureiras, precisan xuntarse vintecínco pra faguer calquera cousa (núms. 58, 74, 78, 88 e 101).

Larpeiros tamén figuran (núms. 24 e 54), anque arranzándose eles mesmos cunha ti-xola e sendo bos de contentar.

—¡Ay, comadre!—escóitei a unha vella—
íe terá por ahí un pouco de sebo pra lle
fritir un par de ovos ó xastre?

En canto a roubar, mais que ladrós serán enfomadores ou rateiros; rateiros do pano (núms. 10, 52, 71, 73 e 80).

—¡Asús, qué demo de sono!—dice un xastre a súa muller, despreguizándose.

—¡E logo?

—Coidei que chegaba as portas do ceo e que San Pedro me amostraba unha grandísima bandeira de moitísimos cores, feita cos retallos de pano que levo agachados na miña vida.

—Xa ves. Hai sonos que son ensinos e compre deporcatarse.

Puxéronse a traballar nun mantelo de terciopelo, mais a tesoura do xastre—pol-o costume—tallaba de arrodeo, como quen mal ara.

—Relémbrate do sono, Xacobe—lle dixo súa dona.

—Ca'a, muller, que de esta cor non había ningún mendiño.

* * *

Simpática figura a costureira aldeán, que na miña terra chaman «señoritas de media tiseira». Elas, na sinxaleza da campia, son a rayola de arte e de elegancia que flumina as carballeiras.

«Costureiras repinicas, de esas que teñen moita fantasía de agulla, que conocen os novelos de fio negro pol-a fiza e que saben enredar a madeixa n-o tocante a parolas de amor; de esas que se gaban de non turrar do sacho nin de luxarse na cocíña cos potes; de esas señoriteiras con riberetes de sabidas, que por cortexos escollen os mellores mozos da alcaldía, que teñen a moita honra que as conezan nas festas pol-o dedal

de prata que levan cirimoniosamente na man». (LAMAS CARVAJAL, *As mulleres de Calvelo*; *Galicia Moderna*, núm. 8).

Mais traballar, tamén traballan no seu oficio. De sol a sol, por un real e a mantenza, que ven a ser de xanta unicamente, pois a parva fánna nas súas casas e pra cear úsase en moitos sitios darlles un ovo e un codelo que levan ó largare do traballo.

De mozas, arrayan os lugares e recrean as romeirías; de casadas, atenden o gabexo da casa e a crianza dos rapaces; de vellas, percuran pol-os netos e alegran cos seus cantos esbrugas e fiadas, axudando sempre co xornal mesquíño. Celmoso toque de gracia e fermosura no vivir campizán, a costureiríña cosendo á fiestra ou sentada no pendello a turrar pol-a agulla; levando xentil na cabeza a pequena máquina de beo—mercada a prazos—por carreiros e corredoiras, a mañán, madrugueira, no sol abrente, a serán, no sol ponte, en volta serodia que as veces... tarda os inquirios en chegar o sarego.

Certo que hai algunhas que traballan bravamente no labramio cando non hai costura; outras que non se recean de botar unha man as faenas mais rexas en casos de apuro; pero as mais son, cal amosan os cantares, mixiriqueiras, festeiras, aseñoritadas, condidiñas e namoradizas.

As mais son das que nin «sachan no campo nin mallan na eira», nin gustan de «lavar no río nin apañar toxiños secos» nin ir a herba nin co gando. Por favor van catar unha selliña de auga a fonte ou unha presiña de berzas ó orto. Teñen «mans de señora, mans fidalqueiras» e

boca de reina
corpo de dama,
comprell'a seda,
fozen da lama.

(ROSALÍA CASTRO, *Cantares gallegos*, V).

As mais devecen pol-as foliadas

y ali con aire
idar cada volta!
os ollos baixos,
a perna saíta.

Pol-o xeneral son, en efento, cumpridas beñadoras e por eso di a que non quere escoitar consellos da santa:

Fadáime soño
das muniñeiras,
de aquelas voltas
revirandeiras.

Tolean pol-os mociños e por pordar con eles e por eles se deixan «roubar o dedal da faltriqueira» ¡E si fora eso so'ol...

Pero fáciie defensa teñen as suas fraquezas. Elas andan limpas, van xeitosas, están frescas, sin lixo de traballo bruto nin magoa dos intemperos: «ven a chuvia e non me molla, ven o sol e non me queima» (núm. 42). Como elas mesmas se fan e refan o seu gusto os vestidos, véñenlles axeitados, parecendo decote galanas e fermosas. Sobre esto non hai dúbida: a maoría dos cantares, chámanlles bonitas. Craro que non-o son sempre; pero tal figuran por comparación co-as labradoriñas que nin saben nin se poden tragar tan gclaneiras por mor do traballo.

O igual das tecelanas, que tanto semellan, saben contos e cantares, moitas len e escriben correntío e con eso, e sere lerosas e mainas, conversan docemente, resultando a sua paro'a fina, variada e escolleita ¿Que ten de estrano que os mociños as axexen e as persigan? «A mazán coloradiña todos a queren comer» (núm. 32). Eles, os homes, son os curpabres das súas caídas por que eles lles fan as beiras e arreo lles poñen ichós e visgos. O mesmo pasa co-as modistiñas da vila. Verdá que elas, folgadas e con lecer pra cavilar, andarán bastante vieiro, moneando gasalleiras; mais inda sin esto ¿qué non abranguerá a zeimería namorada peterreando a cotío nestas graciosas cacholiñas?

Por todo, as costureiras son envexadas das outras mozas. Vécennas en fidalguía, en xentileza, en elegancia e, por remate e consecuencia, fúrtanlles festexos e galanciños. De esta senreira dan crara mostra mais de vinte e cinco cantares do presente Cancioeiro.

Mais, e verdade. Xeneralmente as costureiras parescen «apertadas de cintura e largas de corazón» (núm. 91). Como sempre: a civilidá escorrega á certos achanzamentos.

Bastantes cántigas, de acentuado realismo, nos informan neste particular, algunhas hasta brutalmente.

E calo porque; Dios nos aparte das linguas de xastres e costureiras!

A. C. V.

C Á N T I G A S

- 1 A agullíña vai cosendo
libota por ela dedal!
rematémol-a costura...
para gañar un real.

Traballo, resiñación, pacencia ¡Qué dirán de esta copra os marmuristas das costureiras?

rematarei a costura

Cambre

- 2 A agullíña vai cosendo
e o dedal váina seguindo,
así fan as costureiras
que do amore se van rindo.

Quizaves non serán moitas, según o folklore; con todo, a'gunha haberá.

así fai a boa nena
que do amor se vai rindo

A Cruña

- 3 A quen diga mal de mín
ou de outra costureira,
héille de pical-a lingua
co-a punta desta tixeira.

Esprito de gremio sempre loubabre; pol-o demais, é de pensar que esta vingadora to-páse traballo en adunia:

O que diga mal de mín
ou da miña compañeira,
héille de cortal-a lingua
co-a punta de unha tixeira.

Malpica

- 4 Agora que ven o tempo
de mallar o pan na eira
¡qué parellíña farán
o xastre co-a costureira!

Non sería mui boa, de seguro; pero, o que e'les dirán: cada cal no seu oficio.

de botar o grau na eira
¡si virades que par fai

Arzúa

- 5 Amor xastre non-o quero
que non me ten comenencia;
dorme fora moitas noites
y-eu teño pouca pacencia.

Pero moita franqueza e así da gusto. Fai parella co núm. 22 referente as costureiras. Ver tamén os núms. 45, 47 e 56.

Home xastre non-o quero

Aranga

dorme moitas noites fora
e y-eu non teño pacencia.

Ourens

- 6 Aquel xastrinho de bimio,
aquele xastre esquirrichado,
anda fuxido no monte,
anda fuxindo de un rato.

Inédita?

Pouco mais se poderá encumar o medo de
ninguén.

Aquel xastre do Vimio,
aquele xastre encuchipado,
vai fuxindo no monte,
vai fuxindo de aquel rato.

Ribadeo

- 7 Arriba meu pau de agullas,
miña caixa de alfileres;
tes a tixeira na man,
dálle por onde quixeres.

Raro que non se empreguen aquí as ver-
bas *agulleiro* ou *agulleiro* e *afuleiro*, usa-
das noutros cantares.

Algo semella os núms. 94 e 95.
a tixeira tes na man

Ourense

- 8 As costureiras bonitas
foron feitas o cicel,
son amiguiñas dos mozos
como as abellas da mel.

Tal é a chata mais visibre que o folklore
campizán delata nas costureiras.

As costureiras de agora
.....
son amiguiñas dos homes

A Cruña

- 9 As costureiras de ogano
todas son mixiriqueiras,
para pasar os piñares
van cobertiñas de fenta.

Inédita?

Sátira fina e elegante que semella ó
núm. 25.

As costureiras de agora
.....
levan cubertas de fenta.

Arzúa

- 10 As tixeiriñas do xastre
van decindo: Rapa, rapa;
con este pedazo e outro
xa facemos unha capa.

Cuasi tradución de unha copra andaluza.
Ver LAFUENTE ALCÁNTARA, *Cancionero popu-
lar*, II, 389.

- 11 Ben-a vin subir,
ben-a vin baixar,
a costureiriña,
pol-o carballeal.

Inédita?

Está composta aproveitando os primeiros
versos de outros cantares. Notable pol-o
metro.

- 12 —Bonitiña costureira,
¿onde che vai o dedal?
—Perdino na carballeira
unha noite de luar.

Inédita?

Fermosa cántiga semellante o núm. 31,
pero mais bonita e con maior intención. Ver
tamén o núm. 35.

- 13 Castelo de San Antón,
estás que morres de risa
de mirar as costureiras
con peineta e sin camisa.

Castelo ou forte de San Antón na Cruña.
Cuasi tradución de outra andaluza. Ver
LAFUENTE ALCÁNTARA, *Cancionero popular*,
II, 409.

- 14 —Costureira bonitiña
¿onde deixache os melindros?

—Quedan na hucha pechados
para poñer o domingo.

Cántiga famosa e ben-o merece pol-a sua
gracia e o axeitado refrexar do ser leroso das
costureiras.

—Deixooos na hucha gardados
para traer os domingos.

A Cruña

¿onde deixa-os melindros?

—Deixooos na hucha pechados

Ulla

—Costureira melindrosa

¿onde deixa-o melindro?

—Déixoo na arca pechado

Ourense

—Deixeiños en cas meu pai
na cestiña dos remendos

Ourense

- 15 Costureira, costureira,
tes as pernas esfoladas
de baixar e de sobir
denoite pol-as ventanas.

Inédita?

Sangrento virote contra as cacholiñas da
agulla

de sobir e de baixar

Arzúa

- 16 Costureira finiquita
si te mágoa o teu dedal
o milliño está na leira,
a ligoiña está no ullar.

Inédita?

Sátira fina e inocente re'acionada co núme-
ro 20.

A verba *ullar* amosa ser inventada en
Lugo ou na sua bisbarra.

si te mágoa o dedal
o millo estáche na leira

Lugo

- 17 Costureira melindrosa,
arrechégate a este valo,
quéroche contar un conto,
o conto do meu cabalo.

Este *cabalo* debe vir na busca do *valo* de
enriba. Por outra parte, o *valo* protutor e
sinificativo:

Costureira, costureira

A Cruña

- 18 Costureira melindrosa,
dáme ese alfiler de prata
para quitar unha espiña
do corazón, que me mata.

Cántiga famosa. Hai outras semellantes,
derivadas dela seguramente.

Costureira bonita
dáme unha agulla de prata

Arzúa

dáme un alfiler de prata
para sacar unha espiña

Entrimo

- 19 Costureira melindrosa,
dis que non comes touciño,
ícomerías un porco enteiro
dendel-o rabo ô fouciño!

Sátira contra o popular larpeirismo de
xastres e costureiras e aínda de cantos tra-
ballan a mantido. Ver o núm. 27.

Costureiriña bonita
dí que non come o touciño,
índa come un porco enteiro
dasde o rabo hastra o fouciño.

Codeseda

que non lle gusta o touciño
ícome ela un porco enteiro

Cambados

(Continuaráse)

ARTISTAS ALDEANS

Parábola dos catro mestres canteiros

por MILGUEIRA VALVERDE

VIII—O LABREGO

Na corga onde o río, orelado de unha sebe de vidueiros e sanguíños, molla as mellores terras do val, o pazo fronteiro ó «recreo» dos coengos abre as fiestras sobre o macio verdor d'un pomariño vello.

Domingos tornou hai dias de Compostela, moi envolto no seu fateño de estudante, os ollos embazados de miudas verbas latinas, arelando deitarse, coíbe, a ollar a larganza dos agros; trae poucos libros e o degoro de pouso's, ben pechados, na mesiña do cabán.

Pero hoxe topou unha noxenta soedá nas leiras, tornou á casa, e douse a percurar un libro calquera, entre os papés do tío, e valei-qui un pequeno Verxilio que lle vai descubrir que os latines son algo máis que textos gramaticaes, e que unha oración de relativo pode acobillar ledos pensamentos. O rapás séntase na ventán, co libriño: as verbas teñen ás veces írtida luminosidá de abreinte e lentura de terra labrantía; outras, envoltas en novelos de brétema, son alleas como laxes de picutos lonxanos. O latín solene das cátedras, vestido de crego ou de escolante, trócase agora n'un latín festeiro, adobiado como unha moza labrega, rillote como un rapáz de cego.

De súpeto, na gandra das mitoloxías e dos alaudos, unha baraxenia de neno:

«Incultisque rubens pendebit sentibus uvas»

(Lembranzas dos curtos dias de xogos, cando aínda andaba co Chisco e co Miguel. No cansancio das seráns longas, cando o suar apegaxa a roupa ó corpo e todol-os xogos se cortan por pequenas rifas, acaroarse ó peitoril da ponte a babilonear:

—E si agora os carballos deran uvas, e as noceiras mazáns, e as pedras mel...)

Sigue lendo e topa un novo frolecer de tolemias:

«Mala ferant quercus, narcisso floreat al-
[nus;

Pinguicorticibus sudent eletra myricae»

E pecha os ollos a soñar troques en todas as cousas do mundo: nos arbres mesmos do pomar, a se trocar en esteos de pedra; nos centeos mainos, a camiñar como moite-dumes; nas pedras vellas do pazo dos coengos, a se trocar en arbres. Isto sí que estaba bunito: que primadeira frolecida de ourice-los, que outono froitoso de pomas! Olla as fiestras cos nembros pendurados, coma po'as, de mazás camoesas e de peras urracas; e as lumieiras, tortas, como carballos, cheas de pingas de orballo na follateira; e a espedaina da capela, zoando ós ventos como a frouma d'un piño...

Pol-a porta do pazo dos coengos, rexa aínda na súa lóxica vella, de canteiría dos mazoneiros da Montaña, saeu Don Xosé da Vega e Verdugo, e avanzou pol-os carreiros, con andar de orador román, sin descompor

o aquel adeprendido nas longas leituras de Quintiliano. Co seu ollar, dilatado pol-as grandes arquitecturas, ven abranguendo toda a paisaxe, e no centro da paisaxe aquela ventaiña en que un estudante de crego soña, sobre un libro medio pechado. Agora xa de perto a ollada enfía ó libriño que se pecha de todo, á man que se abre distraída, e á pola d'unha roseira que se creba, e a uns circos que se abren no estanque do xardín, circos amprios e regulares, como as grades d'un anfiteatro. O coengo avanza silandeiro entre as medas da mirta do pomar, dispe o brazo feito pra acenar extremas ós muros da Quintana, saca o libriño da i-auga, abaneao nas máns, e fai que se axeiten as follas, como a lan d'un can recen bañado. Logo berra:

—Ai Domingos, Domingos, que xa estás dormido. Esperta, hom, así andan os libros que te deixou teu tío. Vaítes, vaítes, se fora o teu pai metíate a canteiro.

E pasou o tempo, e os días envolveron ó Domingos n'unha hestoria moi longa que nin sei nin ten que ver co conto, e deixou os hábitos e meteuse canteiro, comenzando por ser rapás dos picos, na obra da Catedral. E Don Xosé, o fabriqueiro, protexéuno, e cando chegou a oficial (sido que foi un dos mellores canteiros da nosa terra) nomeóuno mestre de todas as obras de Santiago. E cando chegou a vello, ordeouse, e leu de novo a Verxilio, e compuxo versos latinos. E foi él, quen fixo medrar sobre o sarteiro do Apostolo (ergueita como un vido, a frolecer narcisos; leda como unha uveira, roxa de pomar; testa como un carballo a deitar laranxas) aquela torre que por garrida chamase a Berenguela. A que conta como un relós de sol, as horas dos días e o devalar dos tempos sobre as pedras de Compostela, e alvisca o agromar dos pomares antergos, e o frolecer de todas as torres de Galicia,

porque as suas polas deron pugas pra elas, e pode chamal-as as suas fillas, como a pereira vella do pazo llo chama as pereiras noviñas que de ela foran enxertadas.

IX—O FOGUETEIRO

Dende a casiña do fogueteiro (prendida no ourizo cacheiro da montana) vese agora de lonxe á Berenguela, a medrar aínda, baixo a man do mestre. O fogueteiro, que mestura, como a terra, celmes estranos pra xermolar unha vexetación de coores, ten un fillo a quen lle tiran o latín e mais as letras. Sobre o lombo das terras que ouricela o gateño das urces, o pai e o fillo acércanse a nova torre; van cara o mosteiro de San Martín, onde quedará o rapás.

Xa marchou o pai, e calou o tanguído dos picos e dos sinos, e o rapás, abafado pol-as pedras da vila, deitouse canso na sua nova cama do mosteiro, entre outros mozos, vellos xa en Compostela. Desvélao un gorgullar de fonte, de unha fonte outa e redonda que espella a soma do seu remate nas vidrazas do tramo.

A i-auga devala renxendo, como as madaimitas das romaxes, as pingotas remexen o silencio, como os sarelos de fogo da noite do Apostolo. O anaco de ceo que enmarcan os lenzos do claustro vaise tinguir de roxo, de marelo, de verde, con lonxanas bengalas cintilantes. A Compostela cincenta e mollada que acaba de topar é un pesadelo da noite, e agora, no sono, espertará na sua Compostela, na vila das festas acesa en luminarias e foguetes. Pero olla sempre a moura soma das pedras da fonte sobre os vidros da ventán, e torna a durmir e a soñar c'un gran folión de fogos que nin estalen nin se apaguen; de montantes que se deteñen a deitar, inmóbres, bagullas de ouro; de morteretes que guinden, a suspenderse no ar, boliñas de prata; de foguetes que pinguen un calado orballo de estrelas, que o ar tépeda fixe no espazo: a gran festa da vila do Apos-

tolo, a frolecer no silencio e na quietude da gandra. E torna a abrir os ollos sobre a vidraza que espella as pedras da fonte, e berra.

Ven un lego:

—Que che pasa rapás?

E o mozo contesta entre sonos:

—Quixera facer un foguete que non se apagara, unha roda de fogo que estivera queda e que non parara nunca.

A parbada do rapás brinca de cama en cama, pol-os tramos dos mozos; rube ó raia da i-alba as escadeiras dos frades; sae cos que van decir misa en San Payo, e na Catedral.

—A noite houbo moita troula nos novicios. O fillo do fogueteiro da Sionlla, que entrou onte no convento, dóulle por soñar cos foguetes e andaba a berrar que quería facer un que nunca se apagara, unha roda que estivera queda e andivera sempre.

E o mestre dos canteiros da Catedral, que se enterou rindo da baraxenia do rapás, topa un día ó fogueteiro e lle dí:

—Mira, deixate de contos, o teu rapás sirve tanto pra crego como eu, dalle pol-a pantesía, e soña tolerías. Méteo a canteiro que che vai ser millor.

E o mozo, que non adiantaba na carreira, sempre a coidar nos foguetes e na gandra, saíu un día de San Martín pra traballar no Obradoiro da Catedral ó lado do mestre da Berenguela.

E din que foi ó o mestre que erguen ó poente esta fachada de fogo que se chama o Obradoiro, acesa sempre n'un lume de bengalas; onde os foguetes das torres, e as cóbregas das volutas, e os estrellóns dos remates, arden sin se queimar, deitando sempre ouros e roxos sobre a praza das festas.

X—O CARPINTEIRO

O pai traballaba nos grandes altares en que Casas e Novoa recollía a lucencia dos foguetes barrocos. O fillo sabía d'abondo que

ricas madeiras encobrían os panos de ouro. Todol-os seus paseos pol-a vila ian prendendo os ollos na fartura de madeira que se fitaba: rexo castiñeiro, ben traballado, nas portas da Catedral; carballo fino das alfardas da casa dos Ulloas, noceira escura dos teitos de Fonseca, tecidos como os lambizos d'unha manta farrapeira.

O mozo chegou a aborrecer o castiñeiro, o carballo e a noceira, e inda os seus souts de aquecida soma, de tanto escoitar da forza e da vellice das mellores madeiras da vila e comenzou a desinquiétalo un degoro de deixar as trenchas e os bedanos pra se meter no saber da medicina. Termaba d'el no oficio o gosto de albanar as madeiras e o pracer de lle levar a contra ó pai e mais ó mestre, dándolle a cada peza non o seu altor, como viña nas trazas, senon aquel que lle petaba.

D'aquela chegou a Santiago Don Diego de Ulloa cargadiño de libros, mercados en todas as tendas do mundo, cos ollos afiados de afondar nas proporcións de cada moimento e no lugar de cada pedra, degoirantes do agarimo das miudas orfebrerías e do vagar das a'ongadas logias. E visitou o taller, no intre en que o mestre e o carpinteiro rifaban como tolos co rapás que teimaba de poñer sobre as columnas d'uns altares uns cabaquiños redondos sin emparrar.

O coengo entrou na discusión e foi escollido: falou da obra de Juvara e do tratado de Ruggieri e gabou o arte da madeira «como unha orfebrería». E aquí saltou o mozo:

—Unha orfebrería de xentes probes e fachendiascas, que non teñen ouro e poñen unha pelica sobra as madeiras; que Vde. Don Fernando debiera darlle noxo facelo, un bó canteiro metido a andar con estes tablóns que por rextos que sexan logo apodrecen.

O coengo fitou calado a aquel rapás agudo, que se revoltaba contra o seu oficio; mentras Don Fernando Casas lle decía:

—Mira rapás, non foras tan alporizado, nin tan maxinativo, i-eu te dixera aquilo

que me botou a min un día Don Xoxé Verdugo, un coengo aquí como o Sr. Ulloa, non despreciando, e a quen ti non coñeciches: «Metete a canteiro».

E pasaron algúns días e o novo coengo mandou pol-o fillo do carpinteiro, pra que lle arrombase unhas cousiñas que trouxera de Roma, e andúvolle falando, mostroulle láminas grandes de fino grabado e libros pequeniños de fonda lectura, e fixoo traballar no Obradoiro, e despois de algún tempo, cando viu que traballaba a pedra como denantes traballara a madeira, e que rifaba cos mestres porque quería poñer todo o rivés do que estaba, metéuno a dirixir obras.

Nas casas que él fixo, a soma da Berenguela fai medrar ouricelos somellantes ós que medran pol-os arbres, nos soutos escuros, e emporiso as i-augas non magoan as arestas duras de pedra que tallou un cinzel que fora trencha, e que alisou unha escoda que denantes fora guillame no taller d'un carpinteiro.

XI—O CANTEIRO

Este mestre tivo un fillo (mágoa d'el, meu probe!) que adeprende o oficio, e dende neno soupo manexar como canteiro a maceta e o pico, i-escoller a boa pedra de gran, non salitrosa, nin pizarrenta, e poñer en cada parte da obra aquela cras que mellor l'aquecera. E o pai fóralle dando algúns choios e os fixera de boa labra e mellor xeito.

Fixo unha casiña, como non hai outra na nosa terra, crara, limpa e da mellor pedra do Ulló (que a fora buscar ben lonxe) co seu patín e a sua solaina, todo sinxelo e sin arriweques: pedra encoira onde o sol non xoga con estranas tallas, nin as i-augas caen en fervenzas por grandes retallos; casa quente no inverno e no vran fría, amparada dos

ventos, asoellada á raxeira das seráns do inverno, feita pra domear os hourizontes e pra termar das ventanías, onde cada cousa ten o seu canto e non poidera ter outro pra ser bela.

O mozo coñecía, como os bois, a vida labrega, e como o ferro a pedra de gran. Non era home leido, tiña un amprio gosto pol-as artes dos vedraños e sabía que posto tiña cada un dos seus devanceiros no xogo dos tempos. Pero entre todo o que en Compostela lle falaba da sua artesanía, tiña en agarimo, cal si fora seu, aquel fastial do Paraíso, abafado pol-as novas arquitecturas, aque'la portadiña, ordeada como un día de traballo, que contaba a creación do mundo e a vida leda dos primeiros pais.

E un día en que tornou á vila veu que os oficiais do taller do seu pai, andaban a desfacer o portal románico pra ergueren unha nova fachada ó gosto novo de Don Ventura Rodríguez. O mozo, ollando guindar as velas pedras, esterrexouse de espanto, comenzo a falar sen siso, e fuxiu maldizoando a Compostela, cara as terras outas onde as pedras cabaleiras compoñen pantásticas arquitecturas.

Din que morreu guindado pol-as estradas, falando sempre d'aquela Porta do Paraíso que desfixeran, a percurar entre os santeiros d'aldeia quen lle soupera poñer o corpo a unha cabeciña que collera no chan da Azabachería. Dáballe a tolemia por dibuxar estranas figuras nos areaes e na poeira dos camiños, e mantiñase das codias que lle daban nas reitorais, onde pedía sempre anacos de papel, pra dibuxar unha nova porta pr'a eirexa do Señor Santiago, unha porta feita con grandes chantos, dispostos como as ceibas penedías.

Ná aldeia onde morreu, o crego puxo sobre a cova a cabeciña románica que o antigo mestre canteiro traguía sempre consigo.

ROTEIROS LÍRE COS

A L L A R I Z

por ALVARO DE LAS CASAS

Pra o prof. Hernani Cidade.

Xa estou, como por milagre, fundido no morto silencio d'esta bela e saudosa irexa do Sant-Yago, no mais vello da vila d'Allariz. Mañanciña tristeira e húmida com'as do San Martiño. Longas soedás nos catro ventos do desexo. Tremelucen nos vidros pingas do neboeiro e nos ollos tilintea o briko litúrxico da lámpara.

En longas olladas vagariñas vou furoneando entr'estas pedras douradas, cobizoso por atopar o recanto malencónico. Din os contos das vellas qu'eiqui gárdanse as cinsas de Witiza, rei de moitas terras alá nos tempos dos reises das barbas brancas. Dí unha lenda qu'o corpo do rei foi traguído eiqui por catro doncelas da outa Limia, que despois un embruxo trocou en donicelas pra que endexamais poidesen decir a ninguén onde deixaran os hosos reaes. Pro non hai na eirexa toda, cousa que recorde nin conto nin lenda.

Baten os sinos o tantarulo do meiodía. Os ollos fican presos da meiguería d'este rapáz graníteco que dorme un sono de séculos c-os pés postos sob' un can lebreu; non é tan fermoso como aquele outro da encastelada catedral de Sigüenza, pro teño pra min qu'este anxiño de pedra que esta rente d'ele pregando por sua ánema, chora mais magoado.

Quen será este rapáz? Cuaes foron as suas fazañas? Qué terras correu? Verdade é que aínda manten o seu nome escrito en longa carteleira, pro eu—loado sexa Deus!—non sei nada d'epigrafía, e mais vale así: por acaso pode sere un patarata do século XVI, e prefiro maxinalo un valente fidalgo do meu seor o rei Don Sebastián.

Vai correndo o tempo. Agora os ollos préndense d'esta mañífica santiña do altare da Epístola. Efectivamente será cousa de Juni? A cabeza é perfecta, inconfundibel a maneira como lle caen as roupas, brillante a policromía do estofado, cheas d'elegancia as mans...

Sáimos á praza de Abaixo onde se ergueu a capela do San Lourenzo e imos logo á praza d'Arriba pra ollar millor o románcico d'este ábside purísimo, e botámonos pol-a rúa da Cruz deténdonos diante do nobre casal dos Valcárcel, todo caído á moda dos pazos portugueses.

Pasa D. Ramon Peña.

—Outra vez por estas terras?

E válese camiño do casino en busca da conversa de Don Manuel, de Don César, de Don Eladio.

Logo rubimos pol-o Porto'o pra vere o pa-

zo do Intendente, un pouco con cheiro colonial, e o de Oxea, e tantos outros, todos petruciás e empoleirados. No do Intendente morreu un xuez forrado de ouro que xuntou aos seores da vila en festas cortesáns, de sona en vinte légoas ao redor. Foron tempos! Xa nin recordo d'estas festas queda, e a rúa, perdido o bisbiseo das donas enxoñadas, semella unha corredeira de Calvario entre o viacrucis de tanto recordo: eiquí viveu Don Emilio elí morreu Dona María Luisa, lá casou a filla pequena de Don Payo...

Agora imos ao campo da feira pra repousar unha vez mais diante esta imponente traza do mosteiro das Clarisas. Está como denantes: as enreixadas xanelas pechadas, as tellas a cair, sexas as enredadeiras, e sempre fro'ecido de xeráneos roxos o xardincioño do seor Vicario, enriba do porche. Con que pracer eu viña de neno todas as tardiñas a ouvir o latín d'estas freiras descoñecidas que faguían tan ben o almbare de cereixas! Aínda qu'ó ronronear das madres zosse com'unha colmea, non era posíbel calar aquela limpa voz de sor Sabela, aquela cristaiña e ducal sor Sabela a quen todos coñecíamos pol-a voz.

Vou correndo todos estes recantos c'unha emoción fondísima. Eiquí a irexa de San Esteban, tamen con vellas campas fidalgas e porta d'arquivolta e ábside de canicalos; logo o mercado, solar do nomeado e desaparecido colexio de latinidade que ergueran os Salgados; logo a rúa da cárcere, e a congostra do castelo, rexo castelo erguéito un tempo nos esgrevios roquedos do outeiro. Descemos pol-a Fonteña e imos pol-a rúa do Arroyo—co-a casa anterga dos Feixós—á rúa do Hospital que toma nome do que eiquí figueron os cabaleiros de San Xan de Xerusalén. Magoada, tristeira e virxiliana rúa do Hospital, c-o paredón enramexado de ácios de caíño, e aquela casa, vilega e burocrática, onde rebulía a nena loira das miñas primeiras paseatas.

Vaise pondo o sol; cheira a doce d'améndoas e a coiro en prepar. Non pasa ninguén.

Allariz semella de primeira ollada unha cibdade morta, unha d'esas cibdades groricasas que diron inmortalidade a un século e que morreron sin saber porqué; e, con todo, Allariz non está morto: ficou dormido canso de loitar e comenza a espertar agora, e revólvese nervoso, como si ferido de noxos de modernidade quixese dormirse outra vez. Ficou desvelado. Non-o vedes? Non reparades n'estas pedras que se bambean nos frontis, sin cair d'unha vez? Non reparades n'estas xentes que van pol-a rúa sin camiño certo?

Vimos dar na irexa de San Pedro; non ten moita cousa que valla e mais érguese tan maxestuosa con sua torre feudal, que semella basílica. Dende lonxe parez un castelo; de perto semella unha d'esas catredales fronteiras do medioevo. E volta a señardá. Eiquí, rente de min, aínda se mantén en pé o casal dos Gándara, tan amigos, tan meus; fraterna casa sempre aberta sobr'a que caíron as mores infeliciás. E logo o casal de Dona Xesusa. E' posíbel ter coñecido a unha muller de liña mais aristocrática que Dona Xesusa? Aínda me parez que a estou vendo no canapé como unha mañífica grabura isabelina. Agora... todo pasou. Xa nin a sombra de Don Luis ven a cintilar no vagaroso desfilio do sol-por.

Despois a rúa do Sul, a de San Lázaro, a de Lobariñas, a de Gándara. Baten Trindades entre lusco e fusco. Que fidalgamente se derrete o sol n'esta cantenaria e petrucial vila d'Allariz! Imos ao pazo dos Soutomayor, na rúa d'Arriba, e logo á rúa de Vilanova tamén c'un grande pazo baixo cuia solaina rechouchan luces d'oleo alumando a Virxen da Guía. Rúa de aldeia e de vila, rúa de bairro disposta a maxinaciós. Unhas varas mais e xa estamos na capela de Vilanova, envolta pol-o sagrado velo. Tamén eiquí hai canicelos e portas románecas, e campas brasonadas, e carteleiras de nobreza. A caron o río remexe nas ponlas dos amieiros. Non sentides o espírito de Hamlet? Non ouvides a parrafada dos sepultureiros? Non repara-

des na campa de Ofelia? Vai sendo noitiña; logo han campañear os sapos; asubía xa o voo dos primeiros mouchos. D'eiquí a pouco sairá a estadea do correxidor. Escoitade: encoménzase a ouvir a prédica do vellote cando topa a calivera de Yorik.

Noite pecha; unha espadaña badalea as once; un reloxo de cuco pon seu comentario de consola. Na porta do casino—fundado alá pol-o 54—parolan unhas rapaciñas de boa caste. A obscuridade é tal, que non hai modo de coñecelas. Cual é a Chonchiña de Don Manuel? Cual a Carmiña de Puga? Cual a Luisiña Bouzas? Cual a sobriña de Don Alvaro? Volto a vivir os días inolvidables. O mesmo xemer da auga na fonte da Paneira, o mesmo bater no enlousado das rúas... pasa un neno; rosma unha vella; de lonxe, de moi lonxe, veñen latidos d'un can agoreiro. Un

gabacho bota seu alalá baixo o arco de Amoeiro. As rapazas vánse; apáganse as luces do casino; a vella fúndese na chavola. A unha...; as dúas...

—Imonos deitar.

—Onde é o meson?

—Hai dous: *O Espía* e *A Groria*.

Vades reparando n'estes nomes todos que Allariz mantén sin medo á bulra d'estes tempos de calcamonia? Xa non ha sere posíbel acreditar que andamos pol-o trinta: estamos no 1658, por un supoñer.

Son as catro. As casas estan pechadas, o silencio é de morte, e, con todo, a cidade non durme: reméxese, zóa, latexa, como espabilada. E sente unha inquietude de poseso.

*Agria melancolía
de 'a ciudad decrepita;
me habeis llegado al alma
o acaso estabais en el fondo de ella?*

Allariz, 1930

D A A L E M A Ñ A

I.—A VIAXE.

(Proseguimento)

HENDAYA-PARIS

E chega por fin o instante de deixa-lo País Basco. O meu propósito que já non é un propósito, senón un compromiso, arrempúxame car'un oujetivo lonxano e descoñecido. Ares-tora, en realidade, eu estou literalmente *facturado* pra Berlín, porque fora do meu compromiso con quen me paga; levo un billete dereito que, pol-os cartos que me custou, e principalmente por non ter pra outro, obrígame a chegar a Berlín n-un tempo determinado. Ora, isto todo argalleino eu, en usanza da miña libérrima vontade; fun

eu quen s'encadeou a Berlín con grillóns de papel e diñeiro, e agora, por moi fermosa que seña esta terra, por moi intresante que seña a sua fala, por moi acolledora que seña a miña cámara, por moi discreto e amigo que seña o Luis Temes, non hai remedio senon espilírse pr'acomprir fidalmente o programa.

Pol-o tanto, que é o que é millor: ter un fito ou non telo? Eu teño deprendido no *Tao-teking*, qu'aquíl que se propón un fito, arrédase por elo mesmo do *senso* (*tao*), que ven ser atrás lo qu'eu quixer andar. Tamén din alí que hai dous camiños pr'abranguel-o

senso. O problema resólvese pr'a nosa mente actual, se cadra n-ist'outro: débese un guiar de cote pol-a concencia vigiante, ou ben pol-a ispiración? Sempre teremos qu'originalmente, quen nos apresentou o primeiro fito, ao qual os demais veñen subordeados foi de cote a ispiración, e quen en cada caso ten qué decidil-o dilema, é aínda a ispiración, os motivos incoscentes. Se cadra, é de cote a inconscencia lumiosa tamén a que guía a apricación da concencia vigiante. Mais de cote tamén fica en pé qu'ó que se propón un fito perde a liberdade e ven ser escravo

d'ise fito; pero un home que non ten un fito, que é, que val, pra que sirve? Mais é que compre servir pra algo? E' que compre valer? E' que compre ser?... Ser... Namentras preguntámol-as outras cousas: servir pra algo, valer, é doada a negativa; mais cando se trata de ser, quen é o home que s'estreva a afirmar que non debera ser? Pode ser negada— coma valor —a eisenzenza, non a esenza. E cada home pende na súa estimativa da súa esenza concreta.

(Continuaráse)

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

LIBROS

OS PELOURINHOS PORTUGUESES,
por LAIS CHAVES.

O segundo volume dos Estudos nacionais sob a égide do Instituto de Coimbra, adicase ós peLOURINHOS portugueses, símbolos, cuaseque sempre artistecos do poder monecipal, da xusticia do pobo que un equivocado e cego esprito moderno—igoal que na Hespaña—ás veces negou con intoleranza. O estudo non soilo crasifica, agrupa, precisa, a materia dispersa e íntresante sínón qu'a cingue con total-as relacións—historia, dereito, folk'ore—que lle prestan vida, e d'iste xeito fica unha rematada contribución a un aspecto da arte e da vida pasada, de Portugal. Agardanse con impacenza os futuros volumes d'ista biblioteka. Hoxe sin parexa na Penínsola.

PANCHO DE RABADE, por ALVARO
DAS CASAS.

EDICIÓN Alauda dina d'unha tipografía do vello Amiens regostados da quietude bibliográfica á beira das augas tranquilas da Illa de Francia. A obra xa foi gostada, en pequena parte, pol'o públrico de Nós. Inda ela mantén o brío mozo e lonxano—de raza, de camiño, de ideal a través do desacougo do instante dramático—do anaco públricado. Un-

ha prosa, qu'é verso *por dentro* como apenas se ten escrito na Galiza. Voz de moitas augas de xeneraciós, voz do pobo, sagrada por boca do home neno baixo a tona do vivir traballoso. IPancho de Rábade, quixera recoller aquela canción que á todo'os qu'escoitamos a primeira leutura, n'un anoitecer ourensán, nos produxo! Sería o seu único eloxio. Algo chegado á entrana que non se pode poñer en verbas de crítica.

SANTA MARGORI, por CÁNDIDO
FERNÁNDEZ MAZAS.

UN dos libros do ano na cultura hespañola. E na nosa tamén. Hai n'il moitas cousas sinaladas pol'os crítecos, mais cecais non se teña fixado aquela rara calidade moral, ó noso parecer, a verdadeira orixinalidade do libro: un helenismo que sofre, que s'abraz a door misticamente, sin confesalo cecais, a única interpretación da vella discordia qu'un fino galego moderno poidera donar xenerosamente como fai todo o Fernández Mazas.

CINCOENTA HOMES POR DEZ REAS,
de CASTELÃO, Nós A Cruña-1930.

EQUI os tendes. Cincoenta. Poideran ser mais. Castelão ténos ás dúcias, os centos, il que dibuxa moitedumes. Os densos capidos das posibres novelas circulan arredor de cada figura dibuxada con crueldade

cheia d'amor. Iste prodixio d'evocación da «Danza da Vida» soño podía faguelo Castelao. Il, a cada paso se asegura pra todos —menos pr'algún critico de «El Sol»— coma a concenza vixilante da Galiza. Moitas cousas suxire a nova obra do Castelao. Si é qu'a sátira tén eficacea social inon arrincaría d'eiquí, d'iste libro, unha estadea de arrepenimentos? Coidamos que xa d'istas horas algúns «homes» teñen mentes de se correxiren. Mais como isas cousas se non confesan publicamente resulta qu'o millor trunfo do libro fica na hestorea calada de cada ún: diant'a posibre hora da Morte.

EN TORNO E DAS IDEAS COMUNISTAS DE PLATON.

CONFERENCIA pronunciada por Ricardo Carballo Calero no «Centro de cultura» de El Ferrol. Ouxetividade i'a necesaria dosis de paixón eispositiva.

DOS ORIXENS DA POESIA LIRICA EM PORTUGAL NA IDADE MEDIA, por M. RODRIGUES LAPA, Lisboa.

COMA nos tempos xenerosos da primeira filoloxía románica o autor—ben apreciado por outros traballos—trata o tema emocionado do xurdir da fonte do lirismo portugués c'unha superioridade filla da ciencia e do esprito. Unha formidabre erudición que non resulta fadigosa nin académica. Pol-o contrario axuda a sentir os problemas facéndonos alentar no aer mañanceiro do medievo, poíl-o autor valoriza os mais pequenos indicios d'un pasado aínda ben perto das nosas almas e sabe zugar a mel i-o proveito de cada fonte histórica e de cada teoría sabia. Hai no libro unha luz de crítica i-unha luz de re-creación. Pódese dicir qu'empeza dun xeito ademirabel a nova historia da lingua e da literatura portuguesa en función da Europa, no tempo inicial en qu'a Europa era unha, sendo viventes todas as partes d'ela. Vai envolto o problema xeneral dos orixes da lírica europea e todo o forte volume (350 páxinas) establece que «o fondo visível da poesía románica, dita popular, é a poesía lírica». Medio latín, latín novo, de cada terra do Occidente. Un libro sabio e vivente que será guía e consello, mestre i-amigo. A

Galiza i-os seus modernos estudiosos están tratados con xustiza i-amor. A nosa embora i-admiración pr'o Sr. Rodrigues Lapa.

R. O. P.

REVISTAS

BIBLOS, Coimbra. Volume VI
Maio e Junho 1930.

SUMARIO: Manuel da Silva Gaia: *João de Deus*.—Guido Batelli: *Les Saudades Paganas di Anthero de Quental e la poesia clásica di G. Carducci*.—Gonçalo de Reparaz Junior: *Mestre Jacome de Malhorca cartógrafo do Infante*.—Vergilio Correia: *Da importância dos Museus regionais*.—Dr. José M.ª Rodriguez: *Ainda a dupla rota de Vasco da Gama em os LUSIADAS V. 4-13, e a argumentação do Sr. Almirante Gago Coutinho*.—Amorim Girão: *Esboço duma carta regional de Portugal*.—Mariano Saldanha: *O sati hindu e o centenario da sua abolição*.—Ernesto Donato: *Os reservados da Biblioteca da Universidade de Coimbra*.—P. José dos Santos Mota: *Métrica de Camoens*.

O INSTITUTO. Coimbra, 4.ª Serie
Vol. 8, núm.5.

SUMARIO: Vergilio Correia: *Artes industriais ou applicadas em Portugal no século XVI—Ouro e Ferro*.—Agostinho da Silva: *A religião grega*.—Alvaro Neves: *Doutor Teófilo Braga musicólogo*.—Saavedra Machado: *Os estudos germânicos em Portugal*.—Sousa de Viterbo: *Subsídio para a História da Música em Portugal*.—C. S. Corrêa da Silva: *Ensaio sobre os latinismos dos LUSIADAS*.

BROTERIA, Vol. XI - Fasc. II
Agosto 1930.

SUMARIO: C. Z. Pinto Coelho: *Contradições da lei civil sobre o direito de associação*.—S. S. Tóvares: *O salmão no Rio Minho*.—Domingos Mauricio: *Nota Camiliana*.—Francisco Rodriguez: *Podér e Segredo da Associação*.—E. Jambari: *Direito canónico (Respostas da Comissão Pontifícia para a*

Interpretação do Código).—Soares de Azevedo: *Pelo Brasil*.—M. V. *Notas e Factos*.—*Notas bibliográficas*.—*Obras recibidas na Redacção*.—*Efemérides*.

Vol. XI. Fasc. III. Setembro de 1930.

SUMARIO: E. Jombari: *A Enciclica sobre S. Agostinho*.—José Agostinho: *As tendências da literatura contemporânea*.—C. Z. Pinto Coelho: *As leis contra as Congregações são contra direito*.—L. Chaves: *A rosa na lirica popular*.—Riba Leça: *O home que matou o diabo de Aquilino Ribeiro*.—*Revista de Revistas*.—*Notas bibliográficas*.—*Obras recibidas na Redacção*.—*Efemérides*.

PORTUGALE. Vol. III, núm. 15.

SUMARIO: Mario Beirão: *Antonio Carneiro*, (versos).—Magalhães Lima: *Natureza e caracter especulativo e estético do Faldore*.—Ferreira Soares: *Preparativos*.—Pereira da Silva: *Professor Anibal Bettencourt*.—Pedro Vitorino: *Artistas portuenses*.—Luís Chaves: *O rio Douro*, (excerto).—H. de Campos Ferreira Lima: *Bocage no Arquivo Histórico Militar*.—*Madrugada*, (folha solta) escultura de Antonio de Azevedo. —Pedro Vitorino: *Inéditos e autografos*.—*Cartas do Marquês de Sá da Bandeira*.—Julião Machado: *Página humcrística*.—Rodrigo de Sá Nogueira: *Subsidios para o estudo das consequências da anologia em Portugal*.—Abel Viana: *Estações Paleolíticas do Alto-Minho*.—Alberto d'Oli-

veira, Ana de Castro Osorio, Pedro Vitorino, H. de Campos Ferreira Lima, A. Saavedra: *Varia*.—*In Memoriam*: Anibal Bettencourt, Alves Cardozo, Costa Mota, Antonio Carneiro e Francisco dos Santos, Frederico Oom. —*Bibliografia*.—*Novidades*.—*Leções de Libros*.—*Res et Verba*.

LA NOSTRA TERRA, Mallorca
Juliol, 1390.

SUMARIO: *Llus de la llengua propia a Mallorca*.—Ponsi Marqués: *De la llengua literaria*.—Bartomeu Barceló: *Primera Comunió*.—Antoni Pons: *Mateu Obrador Bennàsser*, (continuació).—M. Duran: *D'Educació*.—*Associació per la Cultura de Mallorca*.—*Els Llibres*.—*Reculls de Fora*.—*Noticiari*.

REVISTA DE GUIMARAES. Publicação da Sociedade Martins Sarmento, núm. 12. Janeiro, Setembro, 1930.

SUMARIO: *Cartas de Martins Sarmento ao Padre Capela*.—*Demografia e ensino* (conferencia pronunciada na Sociedade Martins Sarmento, por S. A. Pires de Lima).—Th.G.: *S. Gualter de Guimarães. Ensaio biográfico*.—Alberto V. Braga: *Usos e Costumes, Tradições e Bruxaria nas obras de Camilo Castelo-Branco*.—P. Alberto Gonçalves: *Quatro D. Priores da Colegiada de Sta. Maria da oliveira, de Guimarães*.—*Regimento de salarios e preços de 1,522*.—*Conferência*.—*Boletim*.

Imp. NÓS - Linares Rivas, 50 - A Cruña

F. ROMAN E SACO

DROGUERIA e FARMACIA

Pereira, 19 — OURENSE — Teléfono 28

P A R D O

ÓPTICO CENTÍFICO

Preguntoiro, 32

SANTIAGO

San Andrés 50

A CRUÑA,

CASA EISCRUSIVAMENTE ADICADA A ÓPTICA CENTÍFICA

FOTOGRAFADO

Si quer qu-os seus fotografados sexan o mais perfecto posibres, convenlle envialos aos

Talleres de fotografado ESPASA-CALPE S. A.

Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

Droguería e Farmacia

LUIS FÁBREGA

Progreso, esquina a Luís Espada

OURENSE

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros **RAFIUM**

De mais dura qu'os de pruma e limpan millor. Véndese en todol-os establecimientos do ramo

Andrés Perille - OURENSE

BODEGAS GALLEGAS, PEARES E OURENSE

Vinhos finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE

LOS GALLEGOS blanco e tinto

Macía e Valeiras, Apartado 18 - Ourense

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo

SANTIAGO DE GALICIA

DE LOS PROFESORES

D. Fernando Alsina y D. Antonio M. de la Riva

CIRUJANO

GINECÓLOGO

Establecimiento dotado de todol-os elementos que exigen a terapéutica e a hixiene modernas, situado nas aforas da poboazón, moi cerca do paseo da Ferradura

Teléfono número 195

Pra detalles, calquera dos Direitores ou o Médico interno

A hixiene nos nenos

é a garantía da súa saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás súas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e perfume d'un xabón de tocador.

Contribúe ó perfecto desenvolvemento das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitismo.

**JABÓN
LA TOJA**
UNICO EN EL MUNDO

O Xabrón da Toxa
é o mellor.
Honra á Galicia no
mundo enteiro

AGUAS DE
MONDARIZ
FUENTES DE GÁNDARAY Y TRONCOSO
Propiedad de los Sres. Hijos de Peinador

Véndese en total-as
Boticas, Droguerías,
Hotels,
Depósitos d'augas
minerás,
Restaurans e
vagos-camas de
todol-os três.

Estas augas, de sona universal son
o remedio enxebre e eficacísimo
cand'un quer combater o Artritismo,
a Diabetis, Desnutrizón, Obesidades
diversas, doenzas do Aparello diges-
tivo, Anemia e Neurasteria

Riquisma auga de mesa

— gaseada naturalmente —

Mondariz-Baneario, áchase á de 35 Km. Vigo